

چگونه توانستیم تحقق اهداف برنامه درس هنر را در پایه اول دبستان تسهیل نماییم؟

محمد حسین فاضل سمیعی^۱، محمد مهدی شعبانی^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی، آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید باهنر اراک، مرکزی، ایران (نویسنده مسئول)

^۲ دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی، آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید باهنر اراک، مرکزی، ایران

چکیده

آموزش هنر (تربیت- هنری) به عنوان یکی از کارکردهای اساسی و مهم نظام آموزشی مطرح است. اهمیت این کارکرد از آنجا ناشی می شود که هنر و تربیت هنری در ایجاد و بارورسازی در زمینه هایی مانند نوآوری و خلاقیت، رشد مهارت های فکری و شناختی، پرورش و تعدیل عواطف و احساسات (تربیت عاطفی)، رشد اخلاقی و غیره تأثیر شگرف دارد. مولفه هایی چون: نبود کتاب درسی مخصوص هنر، وقت کم درس هنر، شیوع کرونا و مجازی بودن دروس، همکاری نکردن والدین، نداشتن تخصص و علاقه معلمان به درس هنر، عدم آشنایی معلمان با روش های مناسب تدریس، نبود معیار ارزشیابی مشخص، جایگاه ضعیف درس هنر در جامعه و واگذار شدن همه دروس به یک معلم سبب عدم تحقق اهداف برنامه درسی هنر شده است. پژوهش حاضر با هدف تحقق دادن اهداف برنامه درس هنر انجام شد. نمونه مورد پژوهش ۳۰ نفر از دانش آموزان پسر پایه اول مدرسه جراحی زاده ساوه در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ می باشد. پژوهشگران پس از جمع آوری اطلاعات با روش های مصاحبه و مشاهده و اطمینان از وجود مسئله، ضمن مطالعه منابع مختلف و همفکری و مشورت با اساتید سه راه حل را برای این موضوع در نظر گرفتند که شامل: آشنا کردن والدین با اهداف درس هنر، پیشنهاد مطالعه کتاب راهنمای معلم درس هنر در دوره ابتدایی به معلمان، استفاده از یک روش تدریس جامع، متناسب با اهداف درس هنر همراه با ایجاد انگیزه بود. پس از تجزیه و تحلیل داده های بدست آمده مشخص شد راه حل های ارائه شده می تواند تا حدود زیادی در جهت تحقق اهداف برنامه درس هنر موثر باشد.

واژه های کلیدی: اهداف درس هنر، آموزش هنر، آموزش و پرورش، اقدام پژوهی، اول ابتدایی، روش تدریس

۱. مقدمه

هنر زبان درونی فرد است. زبان ناطقی است که در صورت پرورش آن زبان می گشاید و آثار هنری را خلق می کند. از گذشته تا کنون هنر و آثار هنری هستند که از دل تاریخ از میان همه ی اعصار و قرون گذر کرده و هیچ گاه به انحطاط و نابودی نرسیده. زیرا هنر در بطن وجودی بشر و همراه همیشگی اوست. در طراحی خانه و وسایل منزل، خرید لباس، تزئین غذا و ... همه از ذوق ما سرچشمه می گیرد و انسان از قدیم به سوی زیبایی ها گرایش داشته و دارد.

و اما در آموزش و پرورش که مهمترین هدف آن شناخت استعداد های دانش آموزان و شکوفا نمودن آنها و ایجاد مهارت کافی در ابعاد مختلف رشد می باشد. فعالیت های هنری وسیله ارتباط فکر و بیان است و این هنر است که می تواند این استعدادها را مشخص و پرورش و شکوفا کند.

از یک سو، نتایج مطالعات انجام شده و از سوی دیگر، عدالت آموزشی، یعنی، امکان دسترسی افراد واجب التعلیم به آن چه برای رشد همه جانبه ی آن ها لازم است، بر این نکته دلالت دارند که کودکی که به هنر دسترسی نداشته باشد، از اغلب راه هایی که می تواند به کمک آن ها دنیا را تجربه کند، محروم می شود؛ از این رو، در برنامه ی درسی هنر دوره ی ابتدایی رشته های گوناگون هنری گنجانده شده است تا دانش آموز با توجه به زمینه های وجودی و شرایط محیطی خود، بتواند در عرصه های مختلف از جمله نقاشی، کاردستی، تربیت شنوایی، قصه و نمایش، فعالیت هنری داشته باشد و محصول هنری تولید کند و از مواهب قرار گرفتن در فرایند فعالیت های هنری متنوع بهره مند شود. (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۱: ۲۷)

لزوم تحقق اهداف برنامه درس هنر با توجه به مطالب ذکر شده مشخص می باشد اما متأسفانه در بعضی مدارس، این درس مورد بی توجهی قرار گرفته که در نتیجه، تحقق اهداف آن دور از انتظار است.

بنابراین بر آن شدیم تا با شناسایی موانع موجود پیش روی درس هنر، راهکارهایی در جهت نیل به اهداف فوق ارائه دهیم.

۲. توصیف وضعیت موجود

از نظر جغرافیایی مدرسه تقریباً در مرکز شهرستان قرار دارد و به صورت دو شیفت چرخشی دخترانه و پسرانه دانش آموزان نیمه اول ابتدایی یعنی پایه های اول، دوم و سوم را پوشش می دهد. از نظر ساختار فیزیکی می توان گفت که این مدرسه با حیاط بزرگ و چند باغچه که در قسمت های مختلف آن قرار دارد توانسته محیط دل باز و دل انگیزی برای دانش آموزانش فراهم نماید. ساختمان اصلی مدرسه از دو طبقه تشکیل شده که در طبقه اول سه کلاس پایه اول، دفتر مدیریت و آبدارخانه و در طبقه دوم سه کلاس پایه ی دوم، سه کلاس پایه سوم و نمازخانه مدرسه قرار دارد. هر کلاس تقریباً ۳۰ دانش آموز دارد که در مجموع با احتساب ۹ کلاس می توان گفت تقریباً ۳۰۰ دانش آموز در این مدرسه مشغول به تحصیل می باشند.

با توجه به شیوع ویروس کرونا و غیر حضوری بودن مدارس از طریق اپلیکیشن شاد در کلاس ها حاضر می شدیم و از آنجا که شیوه ی تدریس معلم را در درس های مختلف رصد می کردیم متوجه شدیم که به درس هنر آنگونه که شایسته است توجه نمیشود و این درس صرفاً به صورتی کلیشه ای برگزار می گردد به گونه ای که معلم متناسب با مناسبت های مختلف موضوعی برای بچه ها طرح می کند و از آن ها می خواهد نقاشی کشیده و ارسال نمایند، که با توجه به این شیوه ی تدریس تحقق اهداف برنامه درسی هنر دور از انتظار می باشد. بعد از اینکه مدارس با توجه به کنترل بیماری کرونا به صورت نیمه حضوری بازگشایی شدند در مدرسه حاضر شدیم و چون روش تدریس درس هنر ذهنمان را درگیر کرده بود در این باره با چند نفر از دانش آموزان صحبت کردیم و متوجه شدیم که آن ها تعریف درستی از هنر ندارند و هنر را فقط در نقاشی کشیدن خلاصه می کنند، اما بعد که راجع به انواع دیگر هنر مثل کاردستی، موسیقی، قصه و... برای آن ها توضیح داده شد، متوجه تمایل آن ها برای ایجاد تغییر در شیوه تدریس هنر شدیم. بعد از صحبتی که با دانش آموزان شد تصمیم بر آن شد که علت این شیوه تدریس را از معلم جويا شویم و به همین منظور با ایشان گفت و گویی صورت گرفت که ایشان عنوان کردند با توجه به مجازی

بودن درس هنر امکان کاربرد روش های دیگر وجود ندارد و همچنین عدم همکاری والدین را عامل دیگر این شیوه تدریس عنوان کردند .

در نهایت با در نظر داشتن هدف مهم این درس که تربیت هنری دانش آموزان است، تصمیم گرفتیم از طریق تحقیق حاضر که از نوع پژوهش در عمل می باشد، به بررسی اقدامات موثر در تحقق اهداف برنامه درس هنر بپردازیم.

۳. پیشینه

۳-۱- پیشینه داخلی تئوری

«برنامه درس هنر در دوره ابتدایی»

درس هنر دوره ی ابتدایی با «ارتباط با طبیعت» شروع می شود . پس به رشته های نقاشی، کاردستی، تربیت شنوایی، قصه و نمایش می پردازد. دانش آموزان در کنار این رشته ها با میراث فرهنگی نیز آشنا می شوند. ارتباط با طبیعت و مشاهده ی پدیده هایی که هنرمندان در کنار هم قرار گرفته اند و جلوه های زیبای این مجموعه، انسان را به حدی از کمال می رساند که در عین مشاهده ی کثرت، به یگانگی حسن و جمال مطلق رهنمون می شود. (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۱: ۳)

«ویکردهای برنامه درس هنر در دوره ابتدایی»

رویکرد برنامه ی درسی هنر « تربیت هنری » است؛ انجام دادن فعالیت های هنری در فضایی که کودکان، آزادانه تخیل و اندیشه کنند، حواسشان تقویت شود، ظرفیت های نهفته ی هوش و تفکرشان پرورش یابد، عواطف و احساساتشان توسعه یابد و استعداد و خلاقیت هایشان شکوفا شود، به «تربیت هنری منجر» می شود.

به جرأت می توان گفت که همه ی کودکان فعالیت های هنری را دوست دارند آنها در این گونه فعالیت ها و هنگام انجام دادن کارهای عملی، طراحی، ساختن، شکست و پیروزی را تجربه می کنند. به این ترتیب زمینه ای برای بروز خلاقیت و احساسات آن ها فراهم می شود. (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۱: ۶)

تربیت هنری را به پنج موضوع کلی می توان تفکیک کرد که عبارت اند از:

۱. زیبا شناسی ۲. ارتباط با طبیعت ۳. آشنایی با تاریخ هنر ۴. تولید محصول هنری ۵. نقد هنری

این مباحث، مهم ترین عناصر آموزش هنر از دوره ی ابتدایی تا دانشگاه هستند و بنا بر سطح آموزش و متناسب با سنین آموزشی، باید مطرح شوند. (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۱: ۸)

«محتوای برنامه درسی هنر»

محتوای برنامه ی درسی هنر بر مبنای رویکرد، اصول و اهداف برنامه انتخاب و سازماندهی شده است؛ به طوری که دانش آموزان با انجام دادن فعالیت ها، با رشته های مختلف هنری آشنا می شوند.

از یک سو، نتایج مطالعات انجام شده و از سوی دیگر، عدالت آموزشی، یعنی، امکان دسترسی افراد واجب التعلیم به آن چه برای رشد همه جانبه ی آن ها لازم است. بر این نکته دلالت دارند که کودکی که به هنر دسترسی نداشته باشد، از اغلب راه هایی که می تواند به کمک آن ها دنیا را تجربه کند، محروم می شود؛ از این رو، در برنامه ی درسی هنر دوره ی ابتدایی رشته های گوناگون هنری گنجانده شده است تا دانش آموز با توجه به زمینه های وجودی و شرایط محیطی خود، بتواند در عرصه های مختلف از جمله نقاشی و کاردستی، تربیت شنوایی، قصه و نمایش فعالیت هنری داشته باشد و محصول هنری تولید کند و از مواهب قرار گرفتن در فرایند فعالیت های هنری متنوع بهره مند شود. (وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۱: ۲۷)

۳-۲- پیشینه خارجی تئوری

«در هر انسانی - چه جوان و چه پیر - ذوقی خلاقانه وجود دارد؛ زیرا همه ی ما از تمایل فطری برای استفاده از دست های خود و نیز مواد لازم به عنوان ابزارهایی برای بیان هنری برخورداریم.» (لنکستر، ۱۳۷۷)

جان لنکستر ، تربیت هنری را ناظر بر حواس مختلف، رشد تجارب حسی و لمسی، حساسیت و برخورد عمیق با جلوه های بصری هنری و نقادی هنرمندان می داند. در واقع از نظر وی، تربیت هنری شامل آموزش حواس، رشد تجارب بصری، آفرینش

و فهم اشکال نمادین بصری و نیز رشد آگاهانه ی تصورات بصری در نقاشی، مجسمه سازی، هنرهای تزئینی و آموزش در زمینه ی کاربرد و اعمال قضاوت نقادانه ی تجارب بصری است. (لنکستر، ۱۳۷۷)

همه ی کودکان از انواع هوش برخوردارند. هوش همراه با آموزش مناسب و کسب تجربه، مهارت های لازم برای خلاق بودن را در اختیار آنان قرار می دهد. بزرگترین کمک معلم در روش خلاقیت دانش آموزان، کمک به آن ها برای یافتن عوامل مؤثر بر خلاقیت و گسترش آن هاست. این عوامل عبارت اند از: «توانایی های فردی، کسب مهارت های انجام دادن کار، انگیزه ی درونی، تفکر خلاق و فضای شاد» (آمابلی، ۱۳۷۷)

• توانایی ها: لازم است دانش آموزان توانایی های ذهنی و جسمی مورد نیاز برای شرکت در فعالیت های هنری را داشته باشد. رشد شناختی او باید به مرحله ای رسیده باشد که بفهمد چه کاری می خواهد انجام دهد و رشد جسمی او به اندازه ای باشد که بتواند هماهنگی های حسی و حرکتی را بین ذهن و چشم و دیگر اندام های خود برقرار کند و آن چه را می خواهد، انجام دهد، برای مثال، بتواند آن چه را در ذهن دارد با مواد رنگی روی کاغذ نقاشی کند و به دیگران ارائه دهد. (آمابلی، ۱۳۷۷)

• انگیزه ی درونی: علاقه و میل درونی فرد برای انجام دادن کار باعث می شود که آن فعالیت را عاشقانه، با کنجکاوی و پشتکار انجام دهد و فرایند تولید را تا مرحله ی آخر دنبال کند و محصول نهایی را ارائه دهد. انگیزه ی درونی همراه با آزادی انتخاب، دانش آموز را به سوی کاری که بیش از هر کار دیگر می تواند در آن خلاق باشد هدایت می کند. آزادی و استقلال نسبی به رشد انگیزه ی درونی او کمک می کند، از تنش ها می کاهد و در یادگیری بهتر و پیشرفت کار او مؤثر است، برای مثال، دانش آموزی که به نقاشی علاقه دارد، در صورتی که برای انتخاب موضوع و استفاده از ابزار مواد نقاشی آزاد باشد و بتواند با هر نوع رنگی که دوست دارد یا در اختیار دارد، نقاشی کند، کار او به مراتب زیباتر و جذاب تر از زمانی است که مجبور به کشیدن یک موضوع و استفاده از یک وسیله ی خاص- مانند مداد رنگی- باشد. معلم می تواند انگیزه ی درونی دانش آموز را با تشویق های مناسب در فرایند کار، پایان کار و هنگام ارائه ی محصول، تقویت کند. (آمابلی، ۱۳۷۷)

• تفکر خلاق: عاملی است که دانش آموز را در پیدا کردن راه حل های جدید برای انجام دادن کارها و ساختن چیزها و ارائه ی راه حل های نو یاری می دهد. معلم با پذیرفتن تفاوت های فردی و درک توانایی ها، روش ها و علایق یادگیری متفاوت دانش آموزان، فرصت تجربه ی کارهای جدید را به آنها می دهد. مثلاً دانش آموز برای ساختن یک شئی با گل سفالگری، پس از لمس کردن گل و بازی با آن، قابلیت های آن را می شناسد و در می یابد که چه کارهایی با آن می تواند انجام دهد. دانش آموز کار خود را شروع می کند و معلم در فرایند فعالیت، او را هدایت می کند. (آمابلی، ۱۳۷۷)

• فضای شاد: کلاس هنر همواره با بازی، خنده شادی و نشاط حاصل از رضایت، خشنودی و موفقیت همراه است و به این ترتیب، همواره بچه ها را فعال نگه می دارد. درس هنر با تنوع بسیار و امکان انتخاب آزاد، فرصت تجربه ی موفقیت و پیشرفت را برای دانش آموزان فراهم می آورد از این رو، این درس در بین سایر درس ها بیشترین زمینه را برای پرورش خلاقیت دارد. در این کلاس، معلم می تواند طراحی آموزشی خود را به گونه ای اجرا کند که سه عامل تفکر و توانایی و انگیزه های درونی به طور هم زمان در دانش آموزان ایجاد و به گونه ای تقویت شوند که محل تلاقی آن ها یعنی «خلاقیت هنری» به صورت شایسته ای شکل می گیرد. (آمابلی، ۱۳۷۷)

هنر نه به خاطر نقش و کمکی که به افزایش نمره های دروس دیگر می نماید بلکه به اعتبار این که اساساً معرف یکی از اشکال اساسی تجربه ی انسانی می باشد، باید مورد توجه و مطالعه قرار گیرد؛ با وجود این، نمی توان نقش و تأثیر مثبت و سازنده ی تربیت هنری را در بهبود یادگیری سایر حوزه های محتوایی، مقوله ای کم اهمیت یا قابل چشم پوشی جلوه داد. در واقع، دانش آموزانی که به فعالیت های هنری اشتغال دارند، از موفقیت و پیشرفت تحصیلی و آموزشی بیشتر و بالاتری برخوردارند. (آیزنر، ۲۰۰۲)

۳-۳- پیشینه داخلی عملی

۳-۱- یکی از دروس مهم و تأثیر گذار بر خلاقیت و ایجاد اندیشه های نو در کودکان دوره ابتدایی درس هنر می باشد. همچنین هنر با تربیت و تربیت با نوع برخورد و رفتار فردی و اجتماعی افراد رابطه تنگاتنگ و بسیار نزدیکی دارد، در رابطه با

هنر و هنرآموز نیز شاکله اصلی آن برنامه درسی مناسب می باشد، که سازماندهی محتوا و برگزیدن اهداف مناسب در نظم بخشی به محتوای هر ماده درسی مورد استفاده قرار می گیرد. (علیان و جعفری زاده، ۱۳۹۹)

۳-۲- آموزش درس هنر دوره ابتدایی دارای اهداف و روش های تدریس و موضوعات ویژه و تعریف شده می باشد و در سال های اخیر با موانع و چالش های جدی روبرو است از جمله به حاشیه رفتن هنر در نظام آموزشی... و جهت ارتقاء بخشی درس هنر دوره ابتدایی راهکارهایی مانند: ایجاد برنامه ریزی بلند مدت و کوتاه مدت از سوی نظام آموزشی در زمینه آموزش درس هنر، آگاه نمودن مدیران نظام آموزشی در سطوح مختلف و معلمان و والدین به اهداف و جایگاه هنر، ارائه ی آموزش های ضمن خدمت معلمان برای کسب تجربه در تدریس هنر و به وجود آوردن پیش زمینه های آموزش هنر از مهدکودک، پیش دبستانی، دوره ابتدایی و تداوم آن در پایه های بالاتر می باشد. (خلیفه و همکاران، ۱۳۹۸)

۳-۳- یکی از اصول برنامه ی درس هنر، خلاقیت است. برنامه ریزان آموزشی بر این باورند که آرایه هر نوع نمونه و الگو، خلاقیت کودکان را محدود می کند. به همین منظور در دوره ی ابتدایی کتاب درس هنر برای دانش آموزان وجود ندارد. همین امر باعث شده است تا عده ای از معلمان بر اهمیت و اهداف برنامه درس هنر توجهی نکرده و ساعات مربوط به این درس را به دروس دیگر اختصاص دهند. معلمان باید برنامه درسی هنر دوره ابتدایی، که نوشته سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی است را مطالعه کرده و از اهداف و رویکردهای آن آگاه شوند. اما به این نکته باید توجه کرد که، مطالعه برنامه درسی هنر به تنهایی برای تحقق اهداف پیش بینی شده آموزشی کافی نیستند و معلمان باید اصول طراحی آموزشی را بدانند تا بتوانند با استفاده از آن زمینه تحقق اهداف آموزشی را به خوبی فراهم سازند. (مخبریان، ۱۳۹۶)

۳-۳-۴- یکی از کارکردهای نظام آموزش و پرورش، تربیت هنری است که همواره نقش موثری در زندگی انسان داشته است. تبیین و توجیه ضرورت تربیت هنری به عنوان یکی از دغدغه های همواره پیش روی بزرگان تعلیم و تربیت بوده است. به نظر می رسد آموزش هنر و توجه ویژه به درس هنر باعث پرورش احساسات زیبایی شناختی، خلاقیت تفکر و تربیت هنری در دانش آموزان میشود. پارادایم های نوین آموزش هنر، تفکر همراه با مطالعه و نقد با استفاده از برداشت های شخصی صحیح، ذهن منفعل را به سمت ذهنی فعال سوق می دهد و نیروهای بالقوه را بالفعل میسازد. (عظیمی، ۱۳۹۶)

۳-۳-۵- زبان هنر، اصیل ترین، خالص ترین و رساترین زبان هاست که به کمک آن می توان افراد جامعه را به سوی پیشرفت و تعالی سوق داد. بنابراین به اقتضای وسعت و جنبه های متفاوت هنر باید از آن بحث و گفتگو شود تا ارزش واقعی آن آشکار گردد. زمانی که پهنای گیتی به روی انسان گشوده می شود، پرورش تصور خلاق در کودکان و هدایت آنها به قدرت درک و تشخیص رویدادهای اطراف اهمیت ویژه ای می یابد. از مهمترین تاثیرات درس هنر در مقطع ابتدایی آشنایی با طبیعت، ابزارهای هنری، میراث فرهنگی و هنری، توسعه حواس پنج گانه، توسعه مهارتهای گفتاری و حرکتی، توسعه قابلیت تفکر و توسعه خلاقیت و ... می باشد. (مهر افروزی و محمدی، ۱۳۹۵)

۳-۳-۶- متأسفانه استفاده از درس هنر در تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان در مدارس کشور ما بر خلاف مدارس کشورهای پیشرفته کارنامه خوبی ندارد. یکی از نتایج سیستم فعلی آموزشی از بین رفتن استعدادها و خلاقیت های هنری دانش آموزان بویژه در دوران ابتدایی است. پژوهش ها نشان می دهد نگرش منفی معلمان، کمبود معلم متخصص، عدم آشنایی معلمان با روش های مناسب تدریس، فقدان امکانات مناسب و ارزشیابی نامناسب از درس هنر، عدم آگاهی مدیران مدارس از نقش هنر، بی توجهی برنامه ریزان و مسئولین و بی اطلاعی اولیای دانش آموزان از اهمیت درس هنر مانع اجرای درست درس هنر می شوند. (طباطبایی و همکاران، ۱۳۹۵)

۳-۳-۷- مهم ترین عوامل بی توجهی معلمان به درس هنر در مقطع ابتدایی، عدم شناخت اهداف درس هنر در این مقطع و نداشتن آگاهی و علاقه لازم جهت تدریس درس هنر می باشد. (سنجایی و خرم آبادی، ۱۳۹۴)

۳-۴- پیشینه خارجی عملی

پژوهشی تحت عنوان (ارتقای سلامت روان در مقابل کاهش بیماری روانی در هنر درمانی برای بیماران مبتلا به اختلالات شخصیتی) روی افرادی با اختلالات شخصیتی انجام گرفته و نتایج نشان می دهد که استفاده از هنر می تواند سلامت روان را ارتقا دهد و بیماری های روانی را به میزان قابل ملاحظه ای کاهش دهد. (هین و ون هورن، ۲۰۱۸) همچنین بر اساس^۱ پژوهش انجام شده در مجله پروسه علوم اجتماعی و رفتاری ثابت شده که آموزش از طریق راهبردهای هنر مثل استفاده از نمایش، شعر، قصه و... تاثیر بیشتری در میزان یادگیری دانش آموزان دارد (توپال اوغلو، ۲۰۱۵)^۲

پژوهش انجام شده در مجله نقش هنر در روان درمانی نشان می دهد استفاده منظم از موسیقی به عنوان یکی از انواع رشته های هنری می تواند به میزان قابل توجهی در کاهش اضطراب فراگیران نقش داشته باشد. (گوتیرز و تران کامارنا، ۲۰۱۵)^۳

۴. جمع آوری اطلاعات (شواهد یک)

• مشاهده روش تدریس درس هنر

بر اساس مشاهداتی که از شیوه تدریس درس هنر در فضای مجازی داشتیم متوجه شدیم که معلم در زنگ هنر فقط یک موضوع مشخص می کند و از دانش آموزان می خواهد که راجع به موضوع گفته شده نقاشی کشیده و ارسال نمایند. که همین مشاهده ما را برای پژوهش حاضر ترغیب کرد.

نمونه ای از موضوعات ارائه شده:

نقاشی از درخت در فصل زمستان- نقاشی از روز پدر -نقاشی از فصل زمستان- نقاشی از روز مادر

• مصاحبه با دانش آموزان

برای این که نظر دانش آموزان را نسبت به شیوه ی تدریس معلم متوجه شویم که این شیوه تدریس تا چه میزان توانسته اهداف درس هنر را محقق کند تصمیم بر این شد که از شیوه مصاحبه استفاده کنیم.

در یکی از زنگ های تفریح پیش چند نفر از دانش آموزان هم کلاسی رفته و از آن ها سوال کردیم: «به نظر شما در زنگ هنر چه کارهایی باید انجام دهیم؟» که همه به اتفاق گفتند «باید نقاشی بکشیم.» با این پاسخ بچه ها متوجه شدیم ابتدایی ترین هدف درس هنر که «آشنایی دانش آموزان با رشته های هنری (نقاشی، کاردستی، تربیت شنوایی، قصه گویی و نمایش)» است در این کلاس محقق نشده، بعد که چند مورد دیگر از رشته های هنری به دانش آموزان معرفی شد، تمایل آن ها برای ایجاد تغییر در شیوه تدریس درس هنر نمایان شد.

• مصاحبه با چند نفر از والدین

بعد از این که صحبت های دانش آموزان شنیده شد، تصمیم گرفتیم تا در این باره با والدین آن ها صحبت کنیم. بعد از این که زنگ آخر مدرسه به صدا در آمد به حیاط رفته و با چند نفر از والدین گفت و گو کردیم. چیزی که عجیب بود، این بود که والدین نه تنها نسبت به شیوه تدریس درس هنر ناراضی نبودند بلکه خیلی هم از آن استقبال می کردند، وقتی علت را جویا شدیم گفتند، اگر معلم به جای نقاشی از دانش آموزان کاردستی یا هر چیز دیگری بخواهد، علاوه بر این که یک هزینه اضافی به ما متحمل میشود، خودمان مجبور می شویم کاردستی بسازیم و عملاً تکلیف برای والدین می شود نه دانش آموزان .

• مصاحبه با معلم

در گفت و گویی که با معلم صورت گرفت، علت شیوه تدریس مذکور را جویا شدیم که ایشان چند دلیل ذکر کردند:

^۱ Haeyen and Van Hooren

^۲ Topaloglu

^۳ Gutierrez and TeranCamarena

در شرایط کرونا و نیمه حضوری بودن مدارس، زمان آموزش حضوری فقط به دروسی مثل ریاضی، فارسی، املا و علوم اختصاص دارد و زمانی برای درس هنر باقی نمی ماند و در فضای مجازی هم امکان کاربرد روش های خلاقانه تر وجود ندارد از طرف دیگر والدین دانش آموزان هم نسبت به تکالیف هنری پیچیده تر با معلم همکاری نمی کنند.

۵. تجزیه و تحلیل و تفسیر داده ها

پس از بررسی شواهد موجود، مطالعه مقالات متعدد و مشورت با معلم راهنما متوجه شدیم که بی شک درس هنر یکی از دروس پر اهمیت در دوره ابتدایی می باشد به گونه ای که دستیابی به اهداف این درس علاوه بر اینکه می تواند سبب آشنایی با طبیعت، ابزارهای هنری، میراث فرهنگی و هنری، توسعه حواس پنج گانه، توسعه مهارت های گفتاری و حرکتی، توسعه قابلیت تفکر و توسعه خلاقیت در دانش آموزان شود همچنین محتوا و اهداف برنامه درسی هنر دوره ابتدایی بر رفتار فردی و اجتماعی دانش آموزان نیز تاثیر می گذارد و به کمک آن می توان افراد جامعه را به سوی پیشرفت و تعالی سوق داد . اما سوال اینجاست که چرا با وجود اهمیت سرشار درس هنر معمولا این درس مورد غفلت قرار می گیرد؟ با توجه به بررسی های صورت گرفته علل مختلف این موضوع به شرح زیر می باشد:

۵-۱- علل محیطی

ا. نبود کتاب مخصوص هنر بعنوان کتاب درس

یکی از رویکرد های مطرح در آموزش هنر رویکرد سنتی است، طبق این رویکرد هنر وسیله ای برای آزادسازی خلاقیت ها و ظرفیت های دانش آموز به منظور انتقال احساسات و اندیشه ها به دیگران است و در این مسیر دانش آموز بایستی آزادی مطلق داشته باشد و چیزی نباید مانع او شود، در حقیقت رویکرد سنتی چارچوب بندی های برنامه درسی برای هنر (از جمله وجود کتاب درسی دارای اهداف از پیش تعیین شده) را به عنوان عاملی که به آزادی مطلق دانش آموز در خلاقیت هنری خدشه وارد میکند محسوب میکنند (شعبانی، ۱۴۰۰). همین امر باعث شده است تا عده ای از معلمان بر اهمیت و اهداف برنامه درس هنر توجهی نکرده و ساعات مربوط به این درس را به دروس دیگر اختصاص دهند.

ب. وقت کم درس هنر

با توجه به زمان بر بودن تولید یک اثر هنری و انجام فعالیت های خلاقانه، زمان اختصاص داده شده به این درس کم می باشد. ج. کمبود امکانات برای اجرای فعالیت های مختلف و در نتیجه تکراری بودن نقاشی در تمام ایام هفته همان طور که می دانید اکثر مدارس از نظر برخورداری از امکانات مختلف به منظور اجرای فعالیت های هنری وضع مطلوبی ندارند و همین امر سبب می شود تا معلمان به روش نقاشی روی بیاورند که علاوه بر این روش به تنهایی نمی تواند اهداف برنامه درسی هنر را محقق کند، اجرای مداوم آن نیز جذابیت درس هنر را برای دانش آموزان از بین می برد.

د. شیوع کرونا و مجازی بودن دروس

شیوع کرونا و برگزاری کلاس ها به صورت مجازی باعث شد تا اجرای فعالیت های هنری متنوع و خلاقانه با مشکلاتی روبه رو شود برای مثال اجرای فعالیت های گروهی مثل نمایش، شعرخوانی و... در فضای مجازی امکان پذیر نیست، همچنین فعالیت های پیچیده تر که نیازمند نظارت و کنترل معلم می باشد با محدودیت مواجه می شود.

۵-۲- علل شخصیتی

ا. همکاری نکردن والدین

معمولا والدین نسبت به درس هنر با معلمان همکاری نمی کنند، برای مثال اکثرا زمانی که معلمان از والدین می خواهند برای درس هنر ابزاری تهیه کنند آن ها به معلمان اعتراض می کنند، یا نسبت به تکمیل محصول هنری فرزندشان در منزل اعتراض می کنند و می گویند که تکلیف به طور کلی به عهده ی آن ها واگذار می شود . ب. نداشتن تخصص و علاقه معلمان به درس هنر

معمولا اکثر معلمانی که به هنر علاقه دارند به طور مستقیم معلم هنر می شوند و آموزگاران دوره ابتدایی خیلی در زمینه هنر متخصص نیستند و تمایل چندانی هم به فعالیت های هنری ندارند، همین امر سبب می شود که به جای استفاده از روش های متنوع و جذاب به فعالیت نقاشی روی بیاورند.

ج. عدم آشنایی معلمان با اهمیت درس هنر

اگر معلمان نسبت به اهمیت درس هنر شناخت داشته باشند قطعا به این درس مانند بقیه دروس بها می دهند و در جهت تحقق اهدافش تلاش می کنند، پس می توان گفت بی تفاوت بودن معلمان نسبت به این درس نشان از عدم آگاهی آن ها از اهمیت این درس می باشد.

د. عدم آشنایی معلمان با روش های مناسب تدریس

اگر معلمین نسبت به روش های متنوع درس هنر شناخت داشته باشند در شرایط مختلف مثل کلاس های مجازی، نبود امکانات کافی و... می توانند با به کار بستن روش مناسب در جهت تحقق اهداف این درس گام بردارند.

۵-۳- علل ذهنی

ا. نبود معیار ارزشیابی مشخص

همانطور که می دانیم نمی توان آثار هنری را با یک معیار مشخص ارزش گذاری کرد و قطعا سلیقه مخاطب در بررسی یک اثر هنری موثر است. وجود نداشتن معیار ارزشیابی مشخص در درس هنر باعث شده تا این باور ایجاد شود که درس هنر از اهمیت پایینی برخوردار است.

ب. جایگاه ضعیف درس هنر در جامعه

برای مثال هیچگاه والدین نسبت به نمره کم در درس هنر، فرزند خود را سرزنش نمی کنند اما اگر این اتفاق در درس های دیگر مثل ریاضی بیفتد قطعا والدین کودک خود را سرزنش می کنند و علت موضوع را بررسی می نمایند.

ج. واگذار شدن همه دروس به یک معلم

واگذاری همه دروس به یک معلم هم از نظر این که قطعا همه معلمان نمی توانند در همه دروس متخصص شوند و به این جهت نمی توانند اهداف مد نظر را در آن درس محقق نمایند دارای اهمیت می باشد هم از این نظر که معمولا در چنین شرایطی معلمان ساعت اختصاص یافته به بعضی دروس را به تدریس دروس دیگر اختصاص می دهند دارای اهمیت است.

۶. ارائه راه حل و اعتبار بخشی به آن ها

پس از جمع آوری اطلاعات کافی درباره مسئله و عوامل موثر بر شکل گیری آن، که پیش از این ذکر شد، به منظور اعتبار بخشی راه حل های به دست آمده با استاد رشیدی در دانشگاه فرهنگیان مشورت^۴ شد و در نهایت با همفکری ایشان به راه حل های زیر دست یافتیم:

• آشنا کردن والدین با اهداف درس هنر به منظور جلب همکاری آن ها

• دادن پیشنهاد خواندن کتاب (راهنمای معلم درس هنر در دوره ابتدایی) به معلمان

• استفاده از یک روش تدریس جامع، متناسب با اهداف درس هنر

• تشویق کردن دانش آموزان بعد از خلق اثر هنری

• مناسب سازی فضای کلاس در زنگ هنر

• افزایش وقت تدریس هنر در برنامه درسی

^۴ مدرس دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید باهنر، اراک

- برگزاری نمایشگاه هنری در مدرسه از آثار بچه ها
- برگزاری مسابقات هنر بین معلمان و دانش آموزان

۷. اجرای راه حل های انتخابی و نظارت بر آن

تصمیم بر آن شد تا از میان راه حل های ارائه شده چند راه حل را که قابلیت اجرایی دارد را در مدرسه اجرا نماییم.

۷-۱- آشنا کردن والدین با اهداف درس هنر به منظور جلب همکاری آن ها:

ابتدا با کمک معلم راهنما و منابع موجود یک فایل در رابطه با اهداف و اهمیت برنامه درس هنر در دوره ابتدایی تهیه نمودیم و آن را در گروه کلاسی شاد قرار دادیم، از والدین خواستیم تا با دقت فایل ارسال شده را مطالعه نمایند تا از این به بعد نسبت به درس هنر به شکلی متفاوت تر نگاه کنند .

۷-۲- دادن پیشنهاد خواندن کتاب (راهنمای معلم درس هنر در دوره ابتدایی) به معلمان:

فایل راهنمای معلم درس هنر در دوره ابتدایی را تهیه کرده و برای معلم راهنما فرستادیم تا با مطالعه آن هم نسبت به اهداف این درس شناخت بهتری پیدا کند و هم از این به بعد با استفاده از فعالیت های متنوع که در کتاب راهنمای معلم وجود دارد زنگ هنر را جذاب تر نماید .

۷-۳- استفاده از یک روش تدریس جامع، متناسب با اهداف درس هنر همراه با ایجاد انگیزه:

الف) جلسه اول

ایجاد انگیزه: به منظور ایجاد انگیزه در دانش آموزان قبل از شروع کار عنوان شد که بعد از پایان کار از تمام محصولات شما عکس تهیه می کنیم و در پایان یک نمایشگاه مجازی از آثار شما برگزار می کنیم .

مراحل اجرا: با توجه به محدودیت هایی که وجود داشت سعی شد تا فعالیتی طراحی شود که به طور همزمان چندین جنبه از اهداف درس هنر را در بر بگیرد. به این منظور ابتدا از دانش آموزان خواسته شد که یک برگه کاغذ تهیه نمایند و آن را به طور نا منظم تا بزنند و بعد از قسمت های مختلف به دلخواه پاره کنند، (در این مرحله مهارت های دست ورزی دانش آموزان مورد تاکید قرار دارد و تقویت می شود) بعد از آن ها خواسته شد که تکه های کاغذ را باز کنند و با دقت به آن ها نگاه کنند و با استفاده از خلاقیت خود سعی کنند که بگویند تکه های کاغذ شبیه به چه چیزی شده است. (در این مرحله تاکید بر خلاقیت دانش آموزان است)، بعد که طرح خود را پیدا کردند از آن ها خواستیم تکه کاغذ مورد نظر را در دفتر نقاشی خود بچسباندند (در این مرحله تاکید بر تقویت مهارت دانش آموزان در استفاده از ابزار مختلف می باشد) به عنوان مرحله آخر از دانش آموزان خواستیم با کمک ابزار رنگ آمیزی و نقاشی (مداد رنگی، گواش و...) طرح خود را کامل کنند و رنگ بزنند تا به طرح مورد نظرشان شباهت بیشتری پیدا کند؛ بعد از پایان کار از محصولات بچه ها عکس تهیه شد و نتیجه را به صورت یک کلیپ در آورده و در گروه کلاسی شاد قرار دادیم.

ب) جلسه دوم

ایجاد انگیزه: قبل از آغاز کار یک کلیپ از رژه نیروهای نظامی به بچه ها نشان داده شد و توجه آن ها را به هماهنگی حرکت سربازان با صدای طبل جلب کردیم.

مراحل اجرا: برای فعالیت جلسه دوم بچه ها را به حیاط مدرسه بردیم، بعد به آن ها گفته شد که: سوت زدن نشانه حرکت شماست، اگر تند تر سوت زده شد باید تند تر راه بروید بعد به طور آزمایشی این کار را تکرار کردیم، ابتدا آرام سوت زدیم تا بچه ها قدم بزنند و بعد با افزایش سرعت سوت زدن بچه ها نیز تند تر راه رفتند .

بعد که به این حرکت مسلط شدند یک حرکت دیگر اضافه کردیم و گفته شد اگر دست زدیم باید بپرید، و بعد این حرکت را با حرکت قبلی ترکیب کردیم .

بعد از مدتی که دانش آموزان متوجه کلیت کار شدند، از آن ها خواستیم تا در ذهن خود فعالیت های مختلفی طراحی کنند (مثلا با بشکن زدن یک پا بالا بیاید و...) تا به نوبت دوستان خود را کنترل نمایند.

این فعالیت از این نظر که دانش آموزان باید در ذهن خود حرکت های مختلف را به صدا های مختلف نسبت دهند و بعد با توجه به تفاوت آواها حرکات متناسب از خود بروز دهند و همچنین باید به ریتم و سرعت صدای مورد نظر هم دقت داشته باشند موجب تربیت شنوایی در دانش آموزان می شود. همچنین با تکرار این فعالیت تمرکز و هماهنگی اعصاب و عضله در دانش آموزان بهبود می یابد. از این نظر که دانش آموزان می توانند آزادانه خودشان در فرایند تولید صدا نقش داشته باشند خلاقیت را نیز در آن ها تقویت می کند و چون تمام دانش آموزان را به صورت گروهی درگیر می نماید و در محیطی غیر از کلاس انجام می گیرد، برای بچه ها جذابیت زیادی نیز دارد.

۸. جمع آوری اطلاعات (شواهد ۲)

۸-۱- مشاهده رفتار دانش آموزان در جلسه اول

در ابتدا وقتی راجع به برگزاری نمایشگاه با دانش آموزان صحبت شد آن ها بسیار خوشحال شدند و بی صبرانه منتظر بودند تا ببینند که چه کاری می خواهیم انجام بدهیم. همچنین از دانش آموزان خواسته بودیم که فقط یک طرح ایجاد کنند اما آن ها سعی کردند تا با به کار بردن تمام تکه های کاغذشان طرح های متفاوتی خلق کنند، حتی بعضی از بچه ها دوباره کاغذ دیگری برداشتند و دوباره طرح های جدیدی ایجاد کردند که همه این ها نشان دهنده علاقه دانش آموزان به این فعالیت بود.

در ابتدای کار بچه ها مدام نسبت به نحوه تا زدن و برش دادن کاغذ سوال می پرسیدند اما کمی که کلاس پیش رفت به طور کامل نسبت به تا زدن، برش دادن و چسباندن کاغذ ماهر شدند که نشان از افزایش مهارت استفاده از ابزار و دست ورزی آن هاست. در رابطه با نتیجه کار هم که تقریباً کار هیچ یک از بچه ها شبیه به یک دیگر نشد که نشان دهنده خلاقانه بودن فعالیت می باشد.

جدول (۱) - مقایسه رفتار دانش آموزان قبل و بعد از فعالیت جلسه اول

قبل از انجام فعالیت	بعد از انجام فعالیت
بچه ها فکر می کردند که قرار است دوباره نقاشی بکشند و هیچ حس خاصی نداشتند.	بعد از اینکه متوجه فعالیت جدید شدند بسیار خوشحال بودند.
به دلیل شیوع کرونا اکثر بچه ها به پیش دبستانی نرفته بودند و به همین دلیل تعدادی از آن ها مهارت کافی در تا زدن، برش دادن و چسباندن کاغذ نداشتند	بعد از انجام این فعالیت و توضیحات داده شده تقریباً تمام بچه ها نحوه تا زدن، برش دادن و چسباندن کاغذ را یاد گرفتند.
نقاشی های قبلی کشیده شده توسط دانش آموزان به دلیل این که موضوع مشخصی داشتند تقریباً همه مثل هم بودند و نشانه ای از خلاقیت در آثارشان مشاهده نمی شد.	بعد از انجام این فعالیت و مشاهده آثار بچه ها می توان گفت تقریباً کار هیچ یک از آن ها شبیه به یک دیگر نشد که نشان دهنده خلاقانه بودن فعالیت می باشد.

۸-۲- مشاهده رفتار دانش آموزان در جلسه دوم

بعد از این که دانش آموزان متوجه شدند قرار است برای انجام این فعالیت به حیاط بروند خیلی خوشحال شدند. در ابتدای فعالیت برای بچه ها بسیار سخت بود که هم به آوا های ایجاد شده گوش دهند و هم حرکت متناسب از خودشان بروز دهند اما با چند بار تکرار و تمرین این کار مشکل تعداد زیادی از دانش آموزان برطرف شد که نشان می دهد از طریق تمرین می توان هماهنگی بین اعصاب و عضله را در دانش آموزان تقویت نمود. در مرحله بعد نیز چون به خود دانش آموزان فرصت داده شد که در فرایند تولید صدا و کنترل دوستانشان نقش داشته باشند خیلی خوشحال شدند و همچنین با پیشرفت فعالیت چون صداها و حرکات متنوعی ایجاد می کردند نشان از تقویت خلاقیت در آن ها می باشد. علاوه بر موارد گفته شده چون این فعالیت جنبه گروهی داشت و تمام دانش آموزان را با هم درگیر کرده بود هم برای بچه ها خسته کننده نبود و هم مهارت کار گروهی را در آن ها تقویت می نمود.

جدول (۲) - مقایسه رفتار دانش آموزان قبل و بعد از فعالیت جلسه دوم

قبل از انجام فعالیت	بعد از انجام فعالیت
بچه ها فکر می کردند که قرار است دوباره نقاشی بکشند و یا فعالیت جلسه قبل را تکرار کنند.	بعد از اینکه متوجه شدند برای انجام فعالیت جدید قرار است به حیاط مدرسه بروند بسیار خوشحال شدند و بعضی از بچه ها مسیر کلاس تا حیاط را به صورت رژه نظامی راه می رفتند که نشان می دهد کلیپ انتخاب شده به منظور ایجاد انگیزه برای بچه ها جذاب بوده است.
در ابتدای فعالیت برای بچه ها بسیار سخت بود که هم به آوا های ایجاد شده توسط من گوش دهند و هم حرکت متناسب از خودشان بروز دهند.	با چند بار تکرار و تمرین این کار مشکل تعداد زیادی از دانش آموزان برطرف شد که نشان می دهد از طریق تمرین می توان هماهنگی بین اعصاب و عضله را در دانش آموزان تقویت نمود.
در ابتدا بچه ها صدا های تکراری ایجاد می کردند و خلاقیتی در کارشان نداشتند.	بعد از اینکه من چند پیشنهاد به دانش آموزان دادم و اندکی زمان سپری شد کمی فعالیت خلاقانه تر شد.
در ابتدا هر دانش آموز فقط به صدا توجه می کرد و سعی داشت خودش بهتر عمل کند.	با پیشرفت فعالیت دانش آموزان متوجه شدند که علاوه بر توجه به حرکات خودشان باید سعی کنند تا با بقیه دوستانشان نیز هماهنگ شوند و به این ترتیب مهارت کار گروهی تا حدودی در آن ها تقویت شد.

۸-۳- مصاحبه با معلم راهنما

بعد از کلاس هنر پیش معلم راهنما رفتیم تا نظرش را راجع به کلاس بپرسیم، ایشان گفتند: فکر نمی کردند که با ایجاد یک تغییر ساده در شیوه تدریس بتوان اینگونه هم نظر دانش آموزان را جلب کرد، هم مهارت های مختلف را در آن ها پرورش داد،

همچنین فعالیت ها به گونه ای بود که نیازی به تهیه ی وسایل مختلف نداشت و بنابراین بار مالی هم برای خانواده ها نداشت، همچنین ایشان گفتند که قصد دارند با کمک کتاب راهنمای معلم از این به بعد برای دانش آموزان در زنگ هنر برنامه های متنوعی تدارک ببینند.

۸-۴- مصاحبه با والدین

حدود یک هفته بعد از این که فایل مربوط به آگاه سازی والدین را در گروه کلاسی شاد قرار دادیم دوباره به سراغ والدین دانش آموزان رفتیم تا ببینیم که آیا توانسته ایم دیدگاه آن ها را نسبت به درس هنر تغییر دهیم یا خیر.

با والدینی که قبلاً مصاحبه کرده بودیم صحبت شد. چند نفر گفتند که اصلاً فایل را مطالعه نکرده اند اما آن تعدادی که مطالعه کرده بودند گفتند که نمی دانستند که از طریق درس هنر می توان یادگیری دانش آموزان را تقویت نمود. به نظر آن ها باید به جای استفاده از روش تکراری نقاشی کشیدن، از روش های متنوع تر که دربرگیرنده اهداف دیگر درس هنر می باشد نیز استفاده شود اما هنوز معتقد بودند که تکلیف هنر به خانه واگذار نشود، که ما نیز با این نظر موافقیم چرا که با انجام فعالیت در محیط کلاس می توان به فعالیت ها جنبه گروهی داد و روحیه مشارکت را در دانش آموزان تقویت نمود و در مقابل واگذاری تکالیف هنر به خانه، ناگزیر دانش آموزان را به والدینشان وابسته می کند و همچنین امکان بروز خلاقیت را تا حدود زیادی از آن ها می گیرد.

۹. ارزشیابی تاثیر اقدام جدید و تعیین اعتبار آن

با توجه به شواهد جدید و مقایسه آن ها با شواهد اولیه می توان گفت که طرح اجرا شده تا حدود زیادی توانست، دیدگاه معلم و والدین را نسبت به درس هنر و جایگاه این درس تغییر دهد، همچنین مهارت انجام کار گروهی، کار با ابزار مختلف، خلاقیت و انگیزه دانش آموزان در این درس به حد قابل ملاحظه ای افزایش یافت. به منظور اعتبار بخشی به راه حل اجرا شده نتیجه پژوهش فوق را در اختیار استاد واحد (کارگاه آموزش هنر ۲) در دانشگاه فرهنگیان قرار داده شد و ایشان گفتند که درواقع هدف از اجرای زنگ هنر در دوره ابتدایی همین مواردی است که ما توانستیم در کلاس محقق کنیم و بنابراین ایشان نتایج را مطلوب ارزیابی کردند.

۱۰. نتیجه گیری

هدف درس هنر در دوره ی ابتدایی این نیست که دانش آموزان هنرمند بار بیایند، بلکه هدف، تربیت هنری است. یعنی کودکان زندگی هنرمندانه ای داشته باشند. با قوانین و الفبای زیبایی هنر آشنا شوند. از اشیای دور ریختنی، کاغذهای رنگی و باطله و مواد طبیعی مثل میوه، دانه ها، برگ ها و شن و سنگ و ... بتوانند آثار هنری خلق کنند و محصول هنری تولید کنند و همچنین حس زیبا شناسی و روحیه خلاق خود را پرورش دهند چرا که خلاقیت در این امور کوچک می تواند زمینه خلاقیت های بزرگ در آینده را برای دانش آموزان فراهم کند.

هنر کمک می کند که ذهن با آزادی و در فضایی آرام حرکت کند، موارد جدید را کشف کند و اندیشه هایی تجربه نشده را بروز دهد؛ ما با انجام این پروژه به دنبال تغییر و تحول شگرفی در مدرسه نبودیم همین که توانستیم از طریق آگاهی بخشی به

معلمان و والدین دیدگاه آن ها را نسبت به هنر و درس هنر تغییر دهیم و با اجرای دو زنگ هنر به میزان قابل ملاحظه ای روحیه خلاق و حس زیبا شناسی را در دانش آموزان تقویت نماییم می توان این اقدام را موفق ارزیابی کرد.

۱۱. پیشنهادات

۱۱-۱) پیشنهادات پژوهشی

- الف) پیشنهاد می شود به منظور بررسی تاثیر تحقق اهداف هنر در دروس دیگر پژوهشی انجام شود .
ب) پیشنهاد می شود تاثیر استفاده از روش های هنری در تدریس دروس دیگر نیز مورد بررسی قرار بگیرد .

۱۱-۲) پیشنهادات کاربردی

- الف) پیشنهاد می شود دوره های ضمن خدمت و کارگاه های آموزشی برای مربیان و معلمان مدارس ابتدایی برگزار شود و در این دوره ها، این افراد با روش های مختلف برگزاری زنگ هنر آشنا شوند .
ب) پیشنهاد می شود در جلسات والدین که در مدرسه برگزار می گردد، والدین را با اهمیت درس هنر و لازمه اجرای دقیق این درس، به منظور جلب همکاری آن ها، آشنا کنند.

۱۲. منابع و مراجع

۱. آماپلی، ترزا (۱۳۷۷)، شکوفایی خلاقیت کودکان. ترجمه پروین عظیمی و حسن قاسم زاده ، تهران: نشر دنیای نو.
۲. خلیفه، رضا ؛ خلیفه، مصطفی ؛ سپهرزادگان، زهرا و صارمی نوری، فریده (۱۳۹۸). آموزش هنر دوره ابتدایی در نظام آموزشی ایران، سومین کنفرانس دانش و فناوری روانشناسی، علوم تربیتی و جامعه شناسی ایران، تهران.
۳. دفتر برنامه ریزی و تالیف کتاب های درسی ، وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۱). کتاب راهنمای درس هنر برای معلمان پایه های اول، دوم و سوم ابتدایی. تهران: اداره کل چاپ و توزیع کتاب های درسی.
۴. سنجایی، حاتم ؛ خرم آبادی، یدالله (۱۳۹۴). بررسی علل عدم توجه معلمان به درس هنر در مقطع ابتدایی، همایش بین المللی روانشناسی و فرهنگ زندگی، استانبول.
۵. شعبانی، محمد مهدی (۱۴۰۰). مروری بر ویژگی های زیبا شناسی، رویکرد ها و نقش هنر در آموزش و یادگیری دانش آموزان ابتدایی، پنجمین کنفرانس بین المللی مطالعات میان رشته ای روانشناسی، مشاوره و آموزش علوم تربیتی، تهران.
۶. طباطبایی، مینو ؛ عباسی، پروین ؛ مرتهب، اعظم (۱۳۹۵). بررسی موانع اجرای درس هنر از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی شهر اصفهان، فصلنامه مطالعات پیش دبستان و دبستان، ۱(۳).
۷. عظیمی، الهام (۱۳۹۶). آسیب شناسی آموزش هنر در مدارس ، پنجمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران.
۸. علیان، منوچهر ؛ جعفری زاده، محمد (۱۳۹۹). بررسی تاثیر محتوا و اهداف برنامه درسی هنر دوره ابتدایی بر رفتار فردی و اجتماعی دانش آموزان، پنجمین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی، تهران.
۹. لنکستر، جان. (۱۳۷۷). هنر در مدرسه. ترجمه میر محمد سید عباس زاده ، تهران: نشر سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی.
۱۰. مخبریان، محمد، (۱۳۹۶). اصول طراحی آموزشی درس هنر برای معلمان مقطع ابتدایی، چهارمین کنفرانس جهانی و اولین کنفرانس ملی پژوهش های نوین ایران و جهان در روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی، شوشتر.

۱۱. مهر افروزی، علی؛ محمدی، عیسی (۱۳۹۵). تاثیر آموزش هنر در مدارس دوره ی ابتدایی، کنفرانس ملی دانش و فناوری روانشناسی، علوم تربیتی و جامع روانشناسی ایران، موسسه برگزار کننده همایش های توسعه محور دانش و فناوری سام ایرانیان، تهران.
۱۲. Eisner, E. W. (2002). The arts and the creation of mind. In *The Arts and the Creation of Mind*. Yale University Press.
۱۳. Gutiérrez, E. O. F., & Camarena, V. A. T. (2015). Music therapy in generalized anxiety disorder. *The Arts in Psychotherapy*, 44, 19-24.
۱۴. Haeyen, S., van Hooren, S., van der Veld, W. M., & Hutschemaekers, G. (2018). Promoting mental health versus reducing mental illness in art therapy with patients with personality disorders: a quantitative study. *The Arts in Psychotherapy*, 58, 11-16.
۱۵. Topaloglu, G. (2015). Teaching/learning strategies through art: Theatre and basic design education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 182, 331-337.